

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ СУСПІЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНСЬКИХ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ.

В сучасних кризових умовах особливо актуальною є суспільно значуща співпраця Церков, співпраця, яка напругу стосується вирішення нагальних гуманітарних проблем. Науковці, приділяючи увагу вивченню такої співпраці, слушно відзначають як низку її здобутків, так і дефіцит взаємодії [Любчик В.В. Міжконфесійна співпраця християнських церков в умовах становлення громадянського суспільства // Релігійна свобода: міжконфесійний діалог як складова становлення громадянського суспільства. Науковий щорічник №12. – К., 2007. – С. 59-61; Колодний А., Филипович Л. Християнські Церкви України перед викликами світського суспільства // Наукові записки. Зб. наукових праць. – К., 2004. – №14. – С. 211-217; Стоколос Н. Євангельське послання і українська культура (проблема порозуміння і співробітництва українських християнських церков) // Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні. – К., 2001. – С. 130-134, та ін.]. Однак досі ця проблематика мало досліджувалася в контексті якісно нових викликів сучасності, котрі розширюють діапазон можливих спільних та, бажано, узгоджених дій різних Церков та релігійних організацій.

Зрозуміло, найбільший досвід реального співробітництва накопичили Церкви у соціальній практичній діяльності. Чимало спільних зусиль вкладають сьогодні як Церкви, так і різні громадські організації, групи активістів (серед яких є віруючі різних Церков, спадкоємці різних традицій) в боротьбу за гуманне суспільство. Десятки й навіть сотні більших чи менших гуманітарних проектів здійснюються останніми роками за спільної участі Церков. На місцях для їх реалізації об'єднуються різноконфесійні віруючі та прихильники певних релігійних спільнот. Адже проблематика здорового фізично й духовно способу життя, відповідного виховання дітей турбує не тільки воцерковлених, але й усіх, для кого не порожніми словами є духовність та моральність. Протидія абортів, евтаназії, алко-, тютюно- та наркозалежностям, некоректним експериментам та лікуванню, неморальній рекламі виявилася досить нелегкою справою і явно спонукала до діалогу та співпраці. І в цьому Церкви виступають нерідко спільно [Звернення керівників християнських Церков України до держави та українського народу щодо питання абортів // Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989-2008). – Львів, 2008. – С. 464-467; Звернення Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій до українського народу щодо морально-етичного змісту рекламної продукції // Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989-2008). – Львів, 2008. – С. 485-487]. Показово, що Патріарх УПЦ КП Філарет підкреслює, що якраз ця царина, яка не стосується питань особливостей віровчення, є плідною для співпраці, і що в ній не треба боятися відносин з католиками [Релігійна панорама. – 2007. – №8-9. – С. 14].

Власне, Католицька Церква досить послідовно критикує розгнуданий спосіб життя, безвідповідальний по відношенню до нащадків, та нестримне споживацтво, характеризуючи це як «культуру смерті» (Ратцингер Йосиф. Цінності в часи перемін.- Львів, 2006). Щоправда, якщо католики, а також і протестанти, критикують конкретні явища, тією чи іншою мірою присутні в усьому світі, то представники РПЦ акцентують «культуру смерті» як сучасну культуру всієї європейської чи то

євроатлантичної цивілізації [Виступ Патріарха Кирила у прямому ефірі телеканалу «Інтер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/uosmp_doc/patr-kiril_visit2009/speech_inter]. Втім, як вище згадувалося, християнські Церкви в Україні вже прийняли низку спільних Звернень на заклик протидії деструктивним соціальним явищам.

Але перед всіма Церквами постають все нові проблеми, котрі вимагають нагальної і то, бажано, суголосної реакції – і не тільки у вигляді окремих спільних відозв. Адже сучасний розвиток технологій породжує й такі моральні виклики, що досі не стояли перед людством в такому масштабі, а зараз з'являються (і не тільки в межах найбагатших країн) серед народів різних культурних та духовних традицій, «запитуючи» певне переосмислення морально прийнятної поведінки. Зокрема, це стосується сфери здоров'я, життя і смерті. Досі це були питання насамперед абортів та евтаназії (які в різних формах, бува, практикувалися й тисячоліття тому): робити чи не робити? Тепер, з одного боку, додаються нові питання (штучні запліднення, «вирощування» органів, використання ембріонів, клонування), котрим Церкви вже приділяють увагу у своїх соціальних настановах, а з іншого – і «старі» питання дуже ускладнюються [«Церква і світ на початку тисячоліття». Доповідь Ювілейного Помісного Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату // http://www.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/uoskr_doc/uoskr_socdoc; Основы социальной концепции Русской Православной Церкви // <http://www.patriarchia.ru/db/text/419128.html>; Компендіум соціальної доктрини церкви. – К., 2008. – 155-158; Звернення Верховного Архієпископа до вірних УГКЦ і всіх людей, яким це лежить на серці, до Дня госпісної та паліативної опіки // Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989-2008). – Львів, 2008. – С. 416-417; Основы социального учения Церкви АСД в Украине // Жукалюк Н., Любашенко В. История Церкви христиан Адвентистов седьмого дня в Украине. – К.: Джерело життя, 2003. – С. 283-290].

Якщо раніше Церквам було порівняно легко заявити, що аборти та евтаназія неприйнятні, то нині доведеться стикатися із ситуаціями, що в минулому просто не могли виникнути. Наприклад, проблема: чи робити операцію розділення близнюків, що зрослися, коли відсутність операції загрожує смертю незабаром обом, а сама операція – безпосередньо загрожує смертю одному. Або проблема: чи допустимо народжувати через штучне зачаття (коли вибирають один ембріон, а інші «вибраковують») дитини з метою допомоги, через її пуповинну кров, хворій сестричці чи братику?

З 2008 року, згідно з новими медичними нормами, дитиною вважається плід, який важить від 500 г. Отже, якщо таке немовля народжується, лікарі зобов'язані його «витягати» (і з існуючими темпами розвитку медичних технологій цей показник може ще змінюватися в менший бік). Такі глибоко недоношені, хворі діти, якщо й виживають, то, попри всі зусилля медиків та батьків, часто лишаються інвалідами, ураженими хронічними захворюваннями. Зрозуміло, таких дітей і їхніх батьків дуже шкода, й рятування кожного життя, яке є самоцінне, – справа шляхетна. Разом з тим, було б безвідповідально закривати очі на те, що відтак породжуються нові проблеми, в тому числі й моральні, що потребують розради з боку як лікарів тіл, так і лікарів душ. Якщо раніше таке дитя б не вижило (і Церква сказала б: «Бог дав, Бог взяв», відспівала б його, батьки б посумували, й виховували та народжували б інших дітей), то сьогодні батьки полишені на важкі рішення, які вже межують зі здоровим глуздом. Інтереси конкретної людини, родини трагічним чином заходять в антагоністичну суперечність з інтересами їхніх же нащадків та інтересами виживання народу в цілому. З такими тенденціями, враховуючи ще й погіршення екології, незабаром хворих може стати більше, ніж здорових, які вже не спромагатимуться давати з хворими раду та виховувати здорових дітей, а це призведе до глобальної й незворотної антропологічної катастрофи.

Аналогічно і щодо хворих, існування яких підтримується апаратами штучного життєзабезпечення: невідомо, як бути, коли, скажімо, мозок незворотно «заснув»: чи вважати таку людину живою особою, як визначати момент, коли «душа розлу-

чається з тілом». Священики різних Церков вже стикаються з проблемами, що радити родичам таких хворих, адже простої настанови не вдаватися до евтаназії може не вистачати.

Перші спроби богословського осмислення таких, неоднозначних з точки зору практичного застосування моральності, небачених досі викликів техногенного розвитку вже робляться, як це відзначають релігієзнавці [Яроцький П. Католицька концепція інтегрального розвитку людства як вияв взаємовідносин сакрального і секулярного в глобалізованому світі // Українське релігієзнавство. – 2010. – № 54. – С. 61-63]. Але поки що Церкви не виробили чітких відповідей на подібні болісні питання, які поставатимуть, на жаль, перед все більшою кількістю людей. Для поліконфесійного суспільства, яким є українське, досить важливо не просто почути відповідні адекватні поради Церков, а почути такі поради, що могли б бути реально застосовані в родинях, що об'єднують родичів різних релігійно-церковних та світоглядних орієнтацій. То ж у всіх Церков є ще чимало роботи з осмислення цих якісно нових викликів сучасності, котрі вимагають їх узгодженої реакції та співпраці.

Остання мала б включати, зокрема, якісь домовленості стосовно молитовних кімнат у лікарнях, хоспісах тощо, де бувають віруючі різних Церков. На нашу думку, тут придався б досвід екуменічних капличок.

«Культура життя» вимагає також кардинального оздоровлення екологічної свідомості. Тому в останні роки більше уваги, в тому числі і з боку Церков, приділяється екологічним проблемам. Це поки що скоріше потенційний, але дуже потрібний та перспективний напрямок спільної діяльності, відкритої до плідного діалогу всіх відповідальних земель, віруючих та невіруючих. Здається, це чи не єдина сфера, в т.ч. в Україні, де співпраця не має ускладнюватися окремими дисонансними або й взаємовиключними позиціями. Адже, хоч аргументи представників Церков та екологічних рухів частково відрізняються обґрунтуванням (зрозуміло, Церкви відкликаються насамперед до віроповчальної мотивації [Інтерв'ю Блаженнішого Митрополита Володимира газеті «Дзеркало тижня», № 2 (730) 24 - 30 січня 2009 // <http://orthodox.org.ua/uk/intervyu/2009/01/26/4507.html>; Патріарх Філарет: Просіть наснаги, щоб подолати проблеми. Інтерв'ю // <http://www.cerkva.info/2008/12/30/svoboda.html>], а світські переважно обмежуються відкликанням до раціонального самозбереження та моральності), заклики й настанови практично мало відмінні. Тому співпраця в екологічній царині успішно розгортається, як це показала, наприклад, акція 2008 року «Година землі», в рамках котрої УГКЦ закликала [Звернення Бюро Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ із питань екології з приводу всевітньої природоохоронної акції «Година Землі» // <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;28131>] всіх віруючих та людей доброї волі до свідомої спільної відповідальності у збереженні екології довкілля – природного та рукотворного, відповідальності, що прямо пов'язана з плеканням «екології» власної духовності. Відповідно, й вивчення подібної співпраці, що вже розпочалося, є дуже перспективним [Виговська Т. «Екологізація» християнства як результат релігійного переосмислення екологічних проблем людства // Історія релігій в Україні. Науковий щорічник. – Львів, 2007. – Кн.2. – С. 89-94].

В рамках нагальних завдань гуманізації суспільного розвитку не бракує й інших можливих точок прикладання узгоджених зусиль Церков: це можуть бути спільні просвітницькі проекти з пропаганди серед підростаючого покоління здорового способу життя, з впорядкування за участю дітей природно-рукотворних пам'яток культурно-духовної спадщини, дослідження духовних традицій тощо.

Отже, існуючі виклики оздоровлення суспільства, що є актуальні не тільки для України, вже стимулюють співпрацю Церков, спрямовуючи її на ті ділянки, де вона необхідна, що може спонукати їх і до більшого міжцерковного порозуміння з інших питань. Адже практична, суспільно значуща співдія дозволяє ближче пізнавати одне одного та вчитися вдосконалювати світ не в конкуренції, а у взаємодопомозі. Такий досвід Церков потребує подальшого детального релігієзнавчого аналізу.